

other hand, as a phenomenon that undergoes a substantial transformation under the influence of external factors, information technology in particular. Accordingly, training of epistles writing involves the use of two strategies – the traditional and the innovative ones, the combination of which will allow forming new ones on the basis of already developed techniques, considering the intensity of communication, the successful overcoming of space and time, a high degree of reflectivity of participants in communication, and it generally provides the planned effect.

Key words: *letter, letter writing technique, model of communication, traditional and innovative strategies.*

УДК 81'42

Олена Бардакова
(Полтава)

ОСНОВНІ КАТЕГОРІЇ ТЕКСТУ

У статті розглянуто особливості дослідження структури тексту, основні категорії, що виокремлюють під час аналізу тексту. Категорії тексту розуміють як найважливіші характерні ознаки тексту, що відрізняють текст від інших мовних одиниць. У фокусі уваги даної статті перебувають кілька основних категорій, які потрібно брати до уваги, аналізуючи текст.

Ключові слова: *текст, компонент тексту, текстова категорія.*

У сучасному мовознавстві текст є одним з об'єктів детального вивчення. Основними напрямками вивчення текстів вважають функціональну та структурну типології, які вивчають, відповідно, мету використання текстів та внутрішню організацію текстів. У межах структурного напрямку щодо дослідження тексту („лінгвістики тексту“) виявляють, вивчають та моделюють внутрішньо текстові зв'язки.

У дослідженні питань, пов'язаних із структурою тексту важливу роль відіграли розвідки Т. ван Дейка, К. Гаузенблаза, В. Дресслера, Н. Енквіста, К. Леві-Стросса, В. Матезіуса, Ц. Тодорова та ін. Поняття „текст“ є багатогранним, багатоаспектним і залишається на сьогодні дискусійним, що спричинено також подальшим продовженням досліджень у розробці теорії тексту. Текст називають графічним відображенням „уривку фрагменту дійсності“, породженням письмового варіанту мови [3, с. 16]. Текст

визначають, наприклад, як мовленнєвий твір, концептуально обумовлений (тобто такий, що має концепт, ідею) та комунікативно орієнтований у межах певної сфери спілкування, твір, що має інформативно-сміслову та прагматичну сутність (яка може бути й нульовою) [2, с. 104]. Якщо вивчають структуру тексту, то текст дефініюють, наприклад, як „деяку впорядковану множинність речень, об'єднаних різними типами лексичного, логічного і граматичного зв'язку, яка здатна передавати певним чином організовану і направлену інформацію. Текст є складним цілим, яке функціонує як структурно-семантична єдність“ [6, с. 11]. За Кляйном та Штутерхаймом текст можна вважати відповіддю на (експліцитне або імпліцитне) питання, і це питання обумовлює глобальну та локальну структуру тексту. Структура тексту підлягає великим обмеженням, які є результатом загального уявлення, стосуються змісту, але також зменшують можливості при виборі мовних засобів [12].

Для ефективності дослідження тексту науковцями вживаються поняття „компонент тексту“, „текстова категорія“. Компонентами тексту називають не лише, наприклад, абзаци: Граймаста Растір пропонують для текстового аналізу поняття „ізотопів тексту“ та їх відносин у тексті [7], [9]; Вайнріх вживає поняття „партитура тексту“, вивчаючи насамперед роль дієслів тексту, всі їх граматичні аспекти [11]. Кінч та ван Дейк розглядають текст як структуру пропозицій (речень), що перебувають у певних стосунках. Під час аналізу тексту окрім ситуаційної моделі Кінч та ван Дейк пропонують стратегічну модель, за якою розуміння тексту є наслідком взаємодії читачів із текстами [4], [10]. Також вважають, що семантичні компоненти змісту тексту перебувають у певній ієрархії, яку розглядають як одну з форм впорядкованості тексту [1, с. 29]. Тобто, між компонентами тексту існують семантично-синтаксичні зв'язки або стосунки. Характеристика цих стосунків у лінгвістиці тексту здійснюється за допомогою поняття категорій тексту.

Категорії тексту розуміють як найважливіші характерні ознаки тексту [5], що відрізняють текст від інших мовних одиниць. У сучасності питання щодо кількості та засобів вираження категорій є актуальним.

Категорії тексту – значущі поняття аналізу тексту. Виокремлюють кілька основних категорій, які потрібно брати до уваги під час аналізу тексту, і які саме тому перебувають у фокусі уваги даної статті. Крім того, усвідомлення особливостей категорій тексту сприятиме синтезу тексту, може поліпшити та спростити досягнення, наприклад, зв'язності у побудові тексту.

Найважливішими категоріями тексту вважають цілісність, зв'язність, структурну організованість, завершеність, інформативність, (для художніх текстів – концептуальність), розгорнутість, комунікативність.

Цілісність тексту взаємопов'язана з категоріями членованості та зв'язності, реалізується у тому, що компоненти тексту мають виявляти певну смислову завершеність [5].

Категорію зв'язності тексту розрізняють як формальну та змістову, причому у теорії текстуальності (де текстуальність – це сукупність ознак, які містить певний текст) формальна зв'язність має назву „когезія“, а змістова –

„когерентність“ [8],[5]. (У теорії щодо критеріїв текстуальності когезія і когерентність називаються критеріями, окрім них виділено інтенціональність, акцептуальність, інформативність, ситуативність, інтертекстуальність [8]. В свою чергу, критерії текстуальності мають конкретні форми реалізації, наприклад, формами критерію інформативності є розповідь, опис; формами категорії інтеграції можуть бути стилістичні прийоми, синонімічні повтори тощо [3, с. 23]).

Завдяки наявності категорії структурної організованості дослідники мають змогу виокремити текстові парадигми за жанровою, функціонально-стильовою, індивідуально-авторською приналежністю [5].

Категорія завершеності виявляється у повній реалізації задуму, є характерною особливістю усього тексту, а не лише його частини; є важливою для формування вмінь текстосприйняття та текстотворення.

Інформативність тексту виявляється у кількості, важливості, актуальності інформації, репрезентованої у тексті. Завдяки наявності такої категорії, як інформативність, текст може передавати інформацію із підпорядкуванням певній меті, є завершеним повідомленням [5]. Інформативність тексту репрезентується тематично-структурними компонентами тексту, що здійснюють різні функції, наприклад, описову, пояснювальну, розповідну, ілюстративну, мотивуючу. Виокремлюють три види інформації, що надається у тексті – змістово-фактуальну (мова йде про події, факти, процеси), змістово-концептуальну (з'ясовується індивідуальне авторське розуміння), змістово-підтекстову (прихований, імпліцитний зміст тексту, реалізується завдяки наявності асоціативних та конотативних значень одиниць мови)[3].

Концептуальність є суттєвою, необхідною категорією художнього тексту, реалізується у наявності певного концепту (ідеї) тексту.

Таким чином, під час здійснення аналізу тексту необхідно брати до уваги реалізацію текстових категорій, таких як цілісність, зв'язність, організованість, структурність, завершеність, інформативність, концептуальність.

Розуміння особливостей категорій тексту є важливою передумовою повноцінного дослідження у сфері лінгвістики тексту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арнольд И.В. Стилистика декодирования: Курс лекций. Л.: ЛГПИ им. Герцена, 1974.– 76 с.
2. Болотнова Н.С. Филологический анализ текста: учеб. пособие. – 4-е изд. – М.: Флинта: Наука, 2009. – 520 с.
3. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. Изд. 4-е, стереотипное. М: КомКнига, 2006. – 144 с.
4. Дейк Т.А. ван. Стратегия понимания связного текста / Т. А. ван Дейк // Новое в зарубежной лингвистике. – Вып 23. – М: Прогресс, 1988. – С. 153-211.
5. Загнітко А., Монастирецька Г. Лінгвістика тексту: хрестоматія. Донецьк: ДонНУ, 2009. – 164 с.
6. Тураева З.Я. Лингвистика текста: (Текст: структура и семантика). Учебник для студентов пед. ин-тов «Иностр. яз.» / З. Я. Тураева – М.: Просвещение, 1986. – 127 с.
7. Greimas A.J. Die Isotopie der Rede. In: Kallmeyer, Werner et al. (eds.): Lektürekolleg zur Textlinguistik. Band 2, Reader. Frankfurt, 1974. – S. 126-152.

8. Dressler, W.U. & R. de Beaugrande. Introduction to Text Linguistics. London: Longman, 1981. – 160 p.
9. Rastier F. Systematik der Isotopien. In: Kallmeyer, Werner et al. (eds.): Lektürekolleg zur Textlinguistik. Band 2, Reader. Frankfurt, 1974. – S. 153-190.
10. Teun A. van Dijk, Walter Kintsch. Strategies of Discourse Comprehension. Vol. 62, No. 3 (Sep., 1986), Published by: Linguistic Society of America. – pp. 664-668.
11. Weinrich, Harald. Die Textpartitursheuristische Methode. In: Der Deutschunterricht 24/1972.– S. 43-60. In: Textlinguistik (Wegeder Forschung). Dressler, Wolfgang (Hrsg.), 1978.– S. 391-412.
12. Wolfgang Klein und Christiane von Steutterheim. Textstruktur und referentielle Bewegung / Text Structure and Referential Movement. Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik, 1992. – S. 67-92.

SUMMARY

In the article are investigated peculiarities of researching of the text structure, main categories, that are distinguished in the text analysis. Categories of the text are considered as the most important characteristic features that differentiate the text from the other language units. In the focus of this article are several major categories that must be taken into account by analyzing the text.

Key words: *text, component of the text, category of the text.*